

ΕΚ ΠΥΡΟΣ ΤΑ ΠΑΝΤΑ ΣΥΝΕΣΤΑΝΑΙ
(κατά Ηράκλειτο και Αρεοπαγίτη)

11/2004

του Αλέκου Χαραλαμπίδου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ίσως η κοινή γνώμη να δέχεται τον θεό σαν ένα γεράκο, που κινεί ένα ραβδί και επηρεάζεται το σύμπαν. Μαζί θα ταξιδέψουμε στις σκέψεις του πατέρα της φιλοσοφίας, του Ηράκλειτου και θα διεμβολίσουμε την σκέψη ενός σύγχρονου του Χριστού, του Διονύσιου του Αρεοπαγίτη. Ο δεύτερος καθώς αναφέρεται στο «περί Θείων Ονομάτων», ήκουσε Πέτρο, την κορυφαία και την πρεσβυτάτη των θεολόγων ακρότητα, αλλά και αδελφόθεο Ιάκωβο και Βαρθολομαίο και Παύλο και αισθανόμαστε ότι η διδασκαλία του έχει την σφραγίδα του μεγάλου διδασκάλου, του Ιησού Χριστού.

Ανέφερε ο Πλάτων τον μύθο του σπηλαίου. Φυλακισμένοι σε ένα σπήλαιο μερικοί άνθρωποι, είχαν ένα φως πίσω από την πλάτη τους και έβλεπαν τις σκιές τους πάντοτε. Πίστευαν ότι ο κόσμος είναι ο κόσμος των σκιών. Ο Πλάτων, εραστής της θεωρίας των ιδεών του Πυθαγόρα και του Παρμενίδη, θα εννοούσε ασφαλώς ότι ο κόσμος μας είναι μία φυλακή και ο κόσμος των ιδεών είναι η λύτρωση, όπου μετέρχεται η ψυχή απελευθερωμένη.

Κάθε λέξη έχει και μία έννοια και κάθε έννοια έχει πίσω της (ή ίσως είναι) μία ιδέα. Καταλαβαίνουμε με αυτές τις ιδέες, η συνείδησή μας είναι απόρροια των ιδεών. Η συνείδησή μας διαμορφώνεται από αυτές τις ιδέες και θεωρίες και είναι δέσμια. Αντιστρέφοντας την ελευθερία του κόσμου των ιδεών του Πλάτωνα, θεωρούμε ότι οι ιδέες είναι οι δεσμώτες της συνείδησής μας.

Όταν πέρσι έφθασα την θέση ότι οι ιδέες είναι δεσμώτες μας και γνωρίζοντας τις εσφαλμένες ή ελλιπείς θεωρίες της Φυσικής, θεώρησα ότι πρέπει να σπάσουμε τα δεσμά και πρόσθεσα μερικά άλλα! Έκανα την μικρή εργασία «Η Μαθηματικοποίηση του Κενού» και αυτή όπως κάθε θεωρία είναι δεσμώτης. Ίσως να είναι οδός για απελευθέρωση.

Εραστής των του θείου, έσκυψα πάνω στους γίγαντες και θεμελιωτές της σκέψης. Και τούτη η εργασία είναι προσκύνημα στον τόπο των Αγίων. Η επιτόλαια αυτή επίσκεψη που ίσως διαρκέσει, ίσως δώσει το θείο δώρο. Την λύτρωση που θα δώσει η μετοχή στην υπερσυνείδηση, την συνείδηση όχι ενός γεράκου, αλλά του Όλου, του γενεσιουργού κενού, του γεννηθέντα αχρόνως Λόγου, διά μέσου του οποίου εκπορεύεται η υπερσυνείδηση. Και ενώ νομίζω, ότι ο θεός «που ποίησε τον Αδάμ», ήταν κάποιος άνθρωπος του κατ' εικόνα και ομοίωση, έχω βαθειά την πίστη ότι μπορούμε να ομοιωθούμε και να μετέλθουμε στην «σκέψη» του Όλου. Αγωνιώντας και υψώνοντας ένα τιποτένιο ανάστημα, υψώνω τα χέρια για να φθάσω το θείο νόμα. Και παρασύρω και σας μαζί μου, γιατί η προσπάθεια είναι συλλογική, όσο και αν φαίνεται ατομική.

Γονατίζοντας μπροστά στο εικόνισμα της φύσης, προσπαθώ μέσα από την εικόνα του να φθάσω εκεί όπου δεν υπάρχει χώρος ή χρόνος, το κενό από όπου προήλθαμε. Σκεφτόμουν λοιπόν τότε όταν έφθασα την σκέψη, ότι αυτό θα είναι ο Θεός πατέρας, πριν γεννήσει τον άυλο Λόγο. Προσπαθούσα να συνειδητοποιήσω τι ήταν το κενό (η απουσία ύλης δηλαδή) και πως διέκειτο. Δεν μπορούσα να βρώ κάτι και εκείνο που συνάντησα στην τυρβώδη πορεία μου, ήταν ότι είμαι δέσμιος των ιδεών μας.

Θέλοντας να σπάσω τα δεσμά, μετέρχομαι στην πρώϊμή μου ανεπανάληπτη εμπειρία. Την εμπειρία του Ηράκλειτου και του Αρεοπαγίτη, του Παύλου και του Συμεών του νέου Θεολόγου . Το απρόσιτο φως, γιατί δεν μπορεί να είναι αλλοιώς, γιατί εκ πυρός τα πάντα συνεστάναι. Γιατί ίσως είναι η μόνη μας ελπίδα, να σπάσουμε τα δεσμά και να εισέλθουμε στο υπέρνοο. Και η προσπάθεια ίσως μας θυμίσει, ότι έχουμε μικρό ανάστημα και μερικοί θα θυμούνται στο συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών, όταν πήρα τον λόγο και είπα: «Θυμήθηκα τον κύριο Γραμματικάκη που είπε ότι ο Θεός φυλάει καλά τα μυστικά του. Σκέφτηκα μήπως εμείς οι άνθρωποι, αν και είμαστε τα ανώτερα έννοια όντα, είμαστε φτιαγμένοι από κατώτερα υλικά και φτιάχνουμε θεωρίες ατελείς...». Απεγνωσμένα συνειδητοποιώντας ότι μπορεί να είμαστε φτιαγμένοι από κατώτερα υλικά, ανυψώνω ανήμπορος τον νου και ικετεύω την οδό της λύτρωσης και τη δόξης.

Δεμένος πάνω στο άρμα της ύλης και ξέροντας ότι αυτή γίνεται φυλακή για την ανάπτυξη του άυλου , δηλαδή των ιδεών και των θεωριών, αγναντεύω πέρα από τον χώρο του άπειρου σύμπαντος. Θα ανακαλύψουμε νέες ιδέες και θα βρούμε την ελευθερία στον κόσμο των ιδεών του παππού Πλάτωνα; Θα επιστρέψουμε νικητές στο υπέρλογο κενό, θα παραμείνουμε στο σύμπαν αυτό νικητές, ή ταπεινωμένοι ανίκανοι θα εξαφανισθούμε από το Όλο και θα σβήσουμε ανεπιτήδειοι εραστές της αλήθειας;

Αισθάνομαι την καρδιά μου να κτυπά και ελπίζω και αυταπατάμαι ότι κτυπά η καρδιά του Όλου. Ή μήπως το Όλο δεν έχει καρδιά και θα αφανιστούμε κάτω από την ασπλαχνία του Θείου; Αλλά, ίσως δεν μπορέσετε να καταλάβετε. Το απρόσιτο φως προϋποθέτει ικανή αγάπη και επιθυμώ ο Θεός να είναι αγάπη, γιατί τότε τρανούνται η ελπίδα. Και ψάχνω μέσα στα γάργαρα ύδατα του απροσίτου φωτός, που προϋποθέτει συντριβή και αγάπη, να γίνω ιδανικός και όχι ανάξιος εραστής, των μακρυσμένων ταξιδιών και των γαλάζιων πόρων και να σπάσω την θολή γραμμή των οριζόντων.

Υψώνοντας τα χέρια στον ουρανό, προσπαθώ να αγκαλιάσω το σύμπαν και να κατανοήσω το πέραν από αυτό. Συνθλιμμένος στην ανικανότητά μου, προσφεύγω να βρω βοήθεια και να στηριχθώ κάπου. Και βρίσκω τους ώμους γιγάντων, γιατί δεν μπορεί, εκ πυρός τα πάντα συνεστάναι!

ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΥ

Διογένης ΙΧ 1-17:

Εδόκει δε αὐτῷ καθολικῶς μὲν τάδε. Ἐκ πυρός τα πάντα συνεστάναι καὶ εἰς τούτο αναλύεσθαι. πάντα δε γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην καὶ διὰ τῆς ἐναντιοτροπῆς ἠρμόσθαι τα ὄντα. Καὶ πάντα ψυχῶν εἶναι καὶ δαιμόνων πλήρη. Εἶρηκε δε καὶ περὶ τῶν ἐν κόσμῳ συνισταμένων πάντων παθῶν, ὅτι τε ὁ ἥλιός ἐστι το μέγεθος οἴος φαίνεται... τῶν τε οἰήσιν ἱερὰν νόσον ἔλεγε καὶ τὴν ὄρασιν ψεύδεσθαι. Λαμπρῶς τε ἐνίστε ἐν τῷ συγγράμματι καὶ σαφῶς ἐκβάλλει, ὥστε καὶ το νοθέστατον 'ραιδίως γνῶναι καὶ διάγραμμα ψυχῆς λαβεῖν. Ἥ τε βραχύτης καὶ το βάρος τῆς ἐρμηνείας ἀσύγκριτον. Καὶ τα ἐπὶ μέρους δ' αὐτῷ ὡδ' ἔχει τῶν δογμάτων. Πυρ εἶναι στοιχεῖον καὶ πυρός ἀμοιβῆν τα πάντα ἀραιώσῃ καὶ πυκνώσῃ γεγόμενα σαφῶς δε οὐδέν ἐκτίθεται. Γίνεσθαι τε πάντα κατ' ἐναντιότητα καὶ ερεῖν τα ὅλα ποταμοῦ δίκην, πεπεράνθαι τε το παν καὶ ἓνα εἶναι τον κόσμον. Γεννάσθαι τε αὐτόν ἐκ πυρός καὶ πάλιν ἐκπυρούσθαι κατὰ τινος, περιόδους ἐναλλάξ τον σύμπαντα αἰῶνα. Τούτο δε γίνεσθαι καθ' εἰμαρμένην. Τῶν δε ἐναντίων το μὲν ἐπὶ τὴν γένεσιν ἄγον καλεῖσθαι πόλεμον καὶ ἔριν, το δ' ἐπὶ τὴν ἐκπύρωσιν ὁμολογίαν καὶ εἰρήνην, καὶ τὴν μεταβολὴν οδὸν ἄνω κάτω, το τε κόσμον γίνεσθαι κατ' αὐτήν. Πυκνούμενον γὰρ το πυρ ἐξυγραίνεσθαι συνιστάμενό ντε γίνεσθαι ὕδωρ, πηγνύμενον δε το ὕδωρ εἰς γῆν τρέπεσθαι καὶ ταύτην οδὸν ἐπὶ το κάτω εἶναι. Πάλιν τε αὐ τὴν γῆν χεῖσθαι, ἐξ ἧς το ὕδωρ γίνεσθαι, ἐκ δε τούτου τα λοιπά, σχεδόν πάντα ἐπὶ τὴν ἀναθυμίασιν ἀνάγων τὴν ἀπὸ τῆς θαλάττης. Αὕτη δε ἐστὶν ἡ ἐπὶ το ἄνω οδός. Γίνεσθαι δε ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τε τῆς γῆς καὶ θαλάττης, ἀς μὲν λαμπράς καὶ καθαρὰς, ἀς δε σκοτεινάς. Αὕξεσθαι δε το μὲν πυρ ὑπὸ τῶν λαμπρῶν, το δε υγρὸν ὑπὸ τῶν ἐτέρων. το δε περιέχον ὁποῖόν ἐστιν οὐ δηλοῖ. Εἶναι μέντοι ἐν αὐτῷ σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, ἐν αἷς ἀθροίζομένας τὰς λαμπράς ἀναθυμιάσεις ἀποτελεῖν φλόγας, ἀς εἶναι τα ἄστρα.

«αντιπροσώπευε αὐτός γενικά τα ἐξῆς. Τα πάντα αποτελοῦνται ἀπὸ πυρ καὶ σ' αὐτὸ ἀναλύονται. Τα πάντα γίνονται (σ.σ. καὶ κινούνται) νομοτελειακά καὶ τα ὄντα εἶναι προσαρμοσμένα στις ἀντιθέσεις. Καὶ ὅλα εἶναι πλήρη πνευμάτων καὶ ψυχῶν. Ἀνέφερε δε καὶ περὶ τῶν συνισταμένων ἰδιοτήτων οἱ ὁποῖες ὑπάρχουν στον κόσμον, ποῖος εἶναι ὁ ἥλιος στο μέγεθος καὶ ποῖος φαίνεται... τὴν ἀλαζονεῖα ἱερὴ νόσο ἔλεγε καὶ ὅτι ἡ ὄραση ψεύδεται. Καὶ λαμπρά μερικὲς φορές ἀπὸ τα συγγράμματα με σαφήνεια συμπεραίνει, ὥστε καὶ το ἀφελές να γνωρίσει εὐκόλα καὶ το ἐξοπλισμένο ἄρμα τῆς ψυχῆς να ἀποδεχτεί. Καὶ ἡ ὁποῖα συντομία καὶ το βάρος τῆς ἐρμηνείας εἶναι ἀσύγκριτο. Καὶ γὰρ αὐτὰ τα ἐπὶ μέρους, ἔτσι ἔχουν ὅσο ἀφορὰ τα δόγματα. Το πυρ εἶναι στοιχεῖο καὶ ἀμοιβῆ (σύσταση) πυρός εἶναι τα πάντα καὶ ὅταν γίνουν ἀραιὰ καὶ ὅταν γίνουν πυκνά καὶ με σαφήνεια κανένα δεκτίθεται. Καὶ γίνονται τα πάντα σε ἀντιθέσεις καὶ ἀναφέρουν τὴν ἰδιότητα του ποταμοῦ (σ.σ. ὅτι δηλαδή ρέουν νομοτελειακά τα πράγματα) καὶ ὅτι ἔχει πέρασ το σύμπαν καὶ ἓνας εἶναι ὁ κόσμος. Καὶ γεννάται αὐτός ἀπὸ το πυρ καὶ πάλι ἐκπυροῦται σε μερικὲς περιόδους ἐναλλάξ καὶ αἰωνίως. Αὐτὰ γίνονται νομοτελειακά. Ἀπὸ τα ἐναντία, το μὲν ὁδηγεῖ στην γένεση καὶ καλεῖται πόλεμος καὶ ἔρις (σ.σ. ἀγῶνας καὶ ἀνταγωνισμός), το δε προϊόν τῆς ἐκπύρωσης συμφωνία καὶ εἰρήνη. Καὶ ὁ κόσμος ἀκολουθεῖ τὴν οδὸ ἄνω καὶ κάτω (πυροῦται καὶ ἐκπυροῦται). Ὅταν πυκνώσῃ το πυρ γίνεται υγρὸ (σ.σ. μᾶλλον διαφεύγει ἀπὸ τον Ἡράκλειτο ὅτι το πυρ (πλάσμα), πρῶτα γίνεται ἀέρας καὶ μετὰ υγρὸ ὅταν πυκνωθεῖ, ἐκτός ἀν τὴν κατάσταση του ἀέρος τὴν περιλαμβάνει στο πυρ).

Όταν πυκνωθεί το ύδωρ τρέπεται σε στερεό και αυτή η οδός είναι η προς τα κάτω. Αλλά και πάλι η γη (το στερεό), γίνεται υπό κατάλληλες προϋποθέσεις ύδωρ και από αυτό τα υπόλοιπα, σχεδόν ανάγων τα πάντα από την εξάτμιση του θαλασσίου νερού. Αυτή είναι η οδός προς τα πάνω. Ότι γίνονται αναθυμιάσεις (εξαερώσεις) από την θάλασσα, άλλες μεν λαμπρές και καθαρές, άλλες σκοτεινές. Αυξάνεται δε το πυρ από τις λαμπρές, τα δε υγρά από τις σκοτεινές (θάλασσα κα υγρά αντανακλούν καταστάσεις ύλης). Εκείνο το οποίο είναι περιεχόμενο δεν φανερώνεται (σ.σ. το περιεχόμενο ονόμασε ο Δημόκριτος ατόμους). Είναι λοιπόν αυτά τα περιεχόμενα σαν σκάφες που έχουν το κοίλο στραμμένο προς εμάς (και δεν βλέπουμε το περιεχόμενο) και στις λαμπρές αναθυμιάσεις όταν αθροιστούν, θα αποτελέσουν φλόγες, όπως είναι τα άστρα.

Θα διαπιστώσατε ότι ο Ηράκλειτος κάνει διάκριση στις καταστάσεις της ύλης (πύκνωση αέρα οπότε έχουμε υγρό και πύκνωση υγρού στερεοποίηση.) Ασφαλώς δεν του διέφευγε η τέταρτη κατάσταση της ύλης, το πλάσμα και το ονομάζει πυρ, αφού η φλόγα είναι πλάσμα. Εικάζουμε ότι διέφευγε από τον Ηράκλειτο η θεωρία των ατόμων (γραμμών;) του Δημόκριτου και τας ατόμους εν τω όλω δινουμένας, όπως αναφέρει αυτός. Αν και πιθανόν ο Ηράκλειτος δεν γνώριζε τας ατόμους του Δημόκριτου, διατύπωσε την θεωρία της πύρωσης και της εκπύρωσης, δηλαδή δημιουργίας και απαξίωσης της ύλης και αυτό λέγεται διατήρηση μάζας, αν και πιθανόν και να είναι και διατήρηση δύναμης (την οποία διατυπώσαμε στην «Μηχανική των Δυνατοτήτων μας»). Τότε το έργο θα είναι αποτέλεσμα άσκησης δύναμης, αλλά και η λεγόμενη δυναμική ενέργεια (π.χ. βαρύτητας) είναι αποτέλεσμα άσκησης δύναμης, η οποία μετατοπίζει το ουράνιο σώμα από μηδενική ακτίνα μέχρι R. Αλλά μην νομίζετε ότι η ακτίνα ήταν μηδενική, αν όλα ξεκίνησαν από ένα κόκκο ύλης της Big Bang (η οποία είναι λάθος). Μπορεί η ύλη (το ουράνιο σώμα), να «εμφανισθεί» σε διαφορετικούς χώρους χωρίς έκρηξη και να μορφοποιηθεί το μηδέν (το κενό), να παράξει τα ουράνια σώματα σε ακτίνα R και να προσδιορίσει τον χώρο. Και προερχόμενες από το μηδέν οι μάζες, να αποκτούν αυτό το δυναμικό έργο (όχι ενέργεια), σαν να ήταν όλες οι μάζες χωρικά συγκεντρωμένες και να διασπάστηκαν από μηδέν σε R ακτίνα.

Αλλά στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ένα άλλο χωρίο, που ενισχύει την άποψη ότι ο Ηράκλειτος υποστήριξε την αρχή διατήρησης της δύναμης (και συνεπώς του έργου), που έχουν σαν αποτέλεσμα μία «σταθερή» δομή του σύμπαντος και ότι είναι πεπερασμένος, «πεπεράνθαι» λέγει:

Σέξτος προς Μαθηματικούς VII 132 . 30 :

*κόσμον τόνδε, τον αυτόν πάντων, ούτε τις θεών, ούτε των ανθρώπων
εποίησεν, αλλ' ήν αεί και έστιν και έσται πυρ αείζωον απόμεινον μέτρα και
αποσβεννόμενον μέτρα.*

«αυτόν εδώ τον κόσμο, τον ίδιο όλου του σύμπαντος, ούτε κάποιος από τους θεούς, ούτε από τους ανθρώπους δημιούργησε, αλλά ήταν, είναι και θα είναι, πυρ που ζει πάντοτε και ανάβει με μέτρο και σβήνει με μέτρο.»

Κλήμης, Στρωματείς V 105 :

*Ότι και γενητόν και φθαρόν είναι εδογματίζεν, μηνύει τα επιφερόμενα. Πυρός
τροπαί πρώτον θάλασσα, θαλάσσης δε το μεν ήμισυ γη, το δε ήμισυ πρηστήρ. Δυνάμει*

γὰρ λέγει ὅτι τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ διοικούντος λόγου καὶ θεοῦ τὰ σύμπαντα δι' αἴρος τρέπεται εἰς υγρὸν τὸ ὡς σπέρμα τῆς διακοσμῆσεως, ὃ καλεῖ θάλασσαν, ἐκ δὲ τούτου αὐθις γίνεται γῆ καὶ οὐρανός καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα. Ὅπως δὲ πάλιν ἀναλαμβάνεται καὶ ἐκπυρούται, σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ. (γῆ) θάλασσα διαχέεται, καὶ μετρέεται εἰς τὸν αὐτὸν λόγον, ὁκοῖος πρόσθεν ἦν ἢ γενέσθαι γῆ.

«Ὅτι γενητό καὶ φθαρτό εἶναι τὸ εἶναι (ἡ ὕλη) θεωρούσε, τὸ μὴνύουν τὰ παρακάτω. Τὸ πῦρ πρῶτα τρέπεται καὶ γίνεται θάλασσα (ἐννοεῖ τὰ μόρια καὶ αἲρια τοῦ σύμπαντος), ἡ μισὴ θάλασσα γίνεται γῆ καὶ ἡ ἄλλη ἥλιοι. Γιατί λέγει ὅτι με τὴν δύναμη τοῦ διοικούντος λόγου καὶ θεοῦ, τὰ σύμπαντα ἀπὸ αἴρα γίνονται υγρὸ, ὡς σπέρμα τῆς διακοσμῆσεως καὶ τὸ καλεῖ θάλασσα, ἀπὸ αὐτοῦ πάλι γίνεται ἡ γῆ καὶ οὐρανός καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα. Ὅπως δὲ πάλι ὅτι ἐκπυρούται, ἤθελε τὸ φανερώσει με αὐτά. Ἡ θάλασσα διαχέεται καὶ μετρεῖται με τὸν ἴδιον λόγο, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε πρὶν γίνεσθαι ἡ γῆ.»

Συναντάμε ἐπανελημμένα τὴν πύρωση ἐκπύρωση καὶ ὅτι ὁ λόγος διοικεῖ τὸ σύμπαν. Αποδίδουμε λοιπὸν σὲ αὐτά, μίαν διαρκῆ ἐμφάνιση καὶ ἐξαφάνιση τῆς ὕλης, με ἀρχὴς διατήρησης τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἔργου καὶ τὸ πῦρ εἶναι τὸ ὑπόστρωμα τῆς ὕλης καὶ δίνεται μίαν ἄλλη διάσταση στὴν ἐννοια πῦρ. Τὸ πῦρ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ τέταρτη κατάστασις τῆς ὕλης, τὸ πλάσμα, ἀλλὰ πρέπει νὰ προϋποθέτει τὶς ἀτομικότητες τοῦ Δημόκριτου καὶ τὴν κίνηση τοῦ κενοῦ τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ εἶναι τὸ ἀπρόσιτο φῶς τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη. Καὶ τὸ σύμπαν περνᾷ στάδια πύρωσις καὶ ἐκπύρωσις, ἐκτὸς ἀν' αὐτῇ ἡ ἀντίθεσις συμβαίνει ταυτόχρονα στὴν φύσιν (τὸ πιὸ πιθανόν). Ἡ πύρωση εἶναι ἡ διέγερσις τοῦ κενοῦ καὶ ἡ δημιουργία τῶν ἀτόμων αλμάτων τοῦ κενοῦ. Καὶ ἡ πύρωση γίνεται αἰτία τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐκπύρωση εἶναι ἡ φθορά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπαξίωσις ὕλης.

Ἀριστοτέλης, Μεταφυσικά, Α3 984a 7 :

Ἴππασος ὁ Μεταποντίνος καὶ Ἡράκλειτος ὁ Εφέσιος καὶ οὗτοι καὶ κινούμενον καὶ πεπερασμένον, ἀλλὰ πῦρ ἐποίησαν τὴν ἀρχήν, καὶ ἐκ πυρός ποιούσι τὰ ὄντα πυκνῶσαι καὶ μανῶσαι καὶ διαλύουσιν πάλιν εἰς πῦρ, ὡς ταύτης μίας οὐσίας τῆς φύσεως τῆς ὑποκειμένης. Πυρός γὰρ ἀμοιβῆν εἶναι φησὶν Ἡράκλειτος πάντα. Ποιεῖ δὲ καὶ τάξιν τινὰ καὶ χρόνον ὀρισμένον τῆς τοῦ κόσμου μεταβολῆς κατὰ τινὰ εἰμαρμένην ἀνάγκην.

Ἴππασος ὁ Μεταποντίνος καὶ ὁ Ἡ. ὁ Εφέσιος μίλησαν γιὰ κίνηση καὶ τὸ πεπερασμένο τῆς ὕλης, ἀλλὰ θεώρησαν ὅτι ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶναι τὸ πῦρ καὶ ἀπὸ τοῦ πῦρ γίνονται τὰ ὄντα με πύκνωσις καὶ διαλύονται πάλιν σὲ πῦρ, ὡς νὰ εἶναι μίαν ἡ φύσιν, ἡ ὑποκειμένη. Διότι ἰσχυρίζεται ὁ Ἡ. τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὸ πῦρ. Αποδίδει δὲ καὶ τρόπον καὶ χρόνον ὀρισμένο, ποὺ μεταβλήθηκαν τὰ πάντα νομοτελειακά.

Ἀέτιος Ι3, ΙΙ, D283:

Ἡράκλειτος καὶ Ἴππασος ὁ Μεταποντίνος ἀρχὴν τῶν ἀπάντων τὸ πῦρ. Ἐκ πυρός γὰρ τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς πῦρ πάντα τελευτᾶν λέγουσι. Τούτου δὲ σβεννυμένου κοσμοποιεῖσθαι τὰ πάντα. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ παχυμερέστατον αὐτοῦ εἰς αὐτὸ συστελλόμενον γῆ γίνεσθαι, ἔπειτα ἀναχλωμένην τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ πυρός φύσει ὕδωρ ἀποτελεῖσθαι, ἀναθυμιάμενον δὲ αἴρα γίνεσθαι. Πάλιν δὲ τὸν κόσμον καὶ τὰ σώματα πάντα ὑπὸ τοῦ πυρός ἀναλῶσθαι ἐν τῇ ἐκπύρωσι.

Ο Ηρ. Και ο Ιπ. Ισχυρίζονται ότι αρχή όλων είναι το πυρ. Από το πυρ έγιναν όλα και εκεί τελειώνουν. Όταν κατασβεστεί το πυρ κοσμοποιούνται τα πάντα (μετάβαση από το απρόσιτο φως σε ύλη). Γιατί πρώτα το (προγραμματισμένο) έχον παχιά μέρη από πυρ συστελλόμενα γίνονται γη (στερεό), έπειτα από αναδιάταξη η γη από το πυρ γίνεται φύσει νερό και αναθυμιώμενο γίνεται αέρας. Πάλι δε ο κόσμος και όλα τα σώματα, αναλώνονται από το πυρ στην εκπύρωση.

Υπάρχει η θέση της μετατροπής του απροσίτου φωτός σε ύλη, αλλά και η διατύπωση ότι το πυρ λιώνει σε υγρά τα ασώματα και μετά τα εξαερώνει (και αυτό δέχεται η σύγχρονη Φυσική). Περιμένετε να διαβάσετε το χωρίο του Αρεοπαγίτη (για το απρόσιτο φως) «το εν τοις ούσι αποκεκρυμμένο» (το κρυμμένο μέσα στα όντα). Θα έλεγα ότι το απρόσιτο φως πυκνείται (παχύνεται κατά τον Ηρ.) και γίνεται ύλη.

Σιμπλίκος, περί ουρανού 94,4:

Και Ηρ. δε ποτέ μεν εκπυρούσθαι λέγει τον κόσμον. Ποτέ δε εκ του πυρός συνίστασθαι πάλιν αυτόν κατά τινας χρόνους περιόδους εν οίς φησί «μέτρα απόμενος και μέτρα σβεννύμενος»

Και ο Ηρ. κάποτε ότι εκπυρούται λέγει για τον κόσμο. Κάποτε ότι πάλι αυτός συνίσταται από το πυρ σε μερικές χρονικές περιόδους, για τις οποίες λέγει (στο χρόνο «ανάβει με μέτρο (νομοτελειακά) και σβήνει με μέτρο»

Αέτιος II 1.2 D327:

Ηρ. ου κατά χρόνον είναι γενητόν τον κόσμον, αλλά κατ' επίνοιαν.

Ο Ηρ . θεωρούσε ότι δεν ήταν δημιουργημένος μέσα στον χρόνο ο κόσμος (πριν τον χρόνο δημιουργήθηκε , ή δημιουργήθηκε ταυτόχρονα με τον χρόνο), αλλά επινοήθηκε (ποιοτικά) η γένεσή του .

Σέξτος προς Μαθηματικούς VII 132 A4.16, B51 :

Του δε λόγου τούδ' εόντος αεί αξύνετοι γίνονται άνθρωποι και πρόσθεν ακούσαι και ακούσαντες πρώτον. Γινομένων γαρ πάντων κατά τον λόγον τονδε απείροισιν εοίκασι, πειρώμενοι και επέων και έργων τοιούτων, οκοίων εγώ διηγέμαι κατά φύσιν διαιρέων έκαστον και φράζων όκως έχει.

Αυτού του λόγου που υπάρχει, πάντοτε γίνονται ασύνετοι οι άνθρωποι και πριν τον ακούσουν και μετά. Γιατί αγού δημιουργήθηκαν τα πάντα με τον λόγο αυτόν, νόμισαν ότι είναι άπειροι (οι λόγοι) και προσπαθούμε με λόγια και έργα τέτοια (να τους αποδείξουμε), των οποίων εγώ διηγούμαι και διαιρώ κατά την φύση καθενός και ορίζοντας όπως έχουν τα πράγματα.

Αλλά να δούμε επίσης για τον λόγο, Αέτιος I7 22 D 303 :

Ηράκλειτος το περιοδικόν πυρ αϊδιον, ειμαρμένην δε λόγον εκ της εναντιοδρομίας δημιουργόν των όντων... Ηράκ. ουσίαν ειμαρμένης απεφαίνετο λόγον

τον διά ουσίας του παντός διήκοντα. Αύτη δ' εστι το αιθέριον σώμα, σπέρμα της του παντός γενέσεως και περιόδου μέτρον τεταγμένης.

Ο Ηρ. το περιοδικό πυρ ισχυρίζονταν ότι είναι αιώνιο και ο λόγος είναι ο νομοτελειακός δημιουργός των όντων... Ο Ηρ. την πραγματικότητα της νομοτέλειας, αποφαίνονταν ότι είναι ο λόγος, ο οποίος διοικεί την ουσίαν του παντός. Αυτή είναι το αιθέριο σώμα και η οποία είναι σπέρμα της γένεσης του παντός και η οποία ορίζει το μέτρο της περιόδου (εκπύρωσης και πύρωσης).

Κάλεσε ο Ναπολέων τον Laplace, ο οποίος γνώριζε την ουράνια μηχανική του Νεύτωνα. Η ουράνια μηχανική περιγράφει τις κινήσεις των αστερών με δεδομένα Μαθηματικών και Φυσικής. Τον ρωτάει ο Ναπολέων : κύριε καθηγητά, περιγράφετε εσείς οι επιστήμονες τις κινήσεις των αστερών με εξισώσεις, που χρειάζεται ο Θεός; Και ο Laplace απάντησε ότι δεν βρίσκει που χρειάζεται ο Θεός.

Είχαμε πάει στην λίμνη Τριχωνίδα και γνωρίσαμε κάτι φοιτητές πανεπιστημίου. Μία λαμπρή φοιτήτρια απαντούσε αποκλειστικά σχεδόν και μάλλον ήταν υλιστρια. Αν γνώριζε ουράνια Μηχανική και της έκανα την ερώτηση του Ναπολέοντα , θα έδινε οπωσδήποτε την απάντηση του Laplace. Της είπα ότι υπάρχει ο Λόγος και η πρώτη έννοια του λόγου είναι η λογική και είναι άυλη και είναι ενταμιευμένη στην φύση, την διέπει, την καθοδηγεί και την διοικεί. Η σελήνη και οι πλανήτες ακολουθούν περιοδικές τροχιές και υπόκεινται σε νόμους, είτε οι νόμοι του Νεύτωνα είτε άλλοι. Και οι νόμοι και τα Μαθηματικά είναι άυλα τινά όντα, είναι έκφραση της λογικής και αυτή είναι ενταμιευμένη στο σύμπαν. Η τάση των επιστημόνων και μάλιστα των υλιστών, να βλέπουν τον Θεό σαν ένα γεράκο, οδήγησε και τον Laplace να δώσει αυτήν την απάντηση. Γιατί δεν γνώριζε τον Ηρακλείτειο Λόγο και το εν αρχή ην ο Λόγος, του Ιωάννη του Ευαγγελιστή. Και ίσως δεν γνώριζε Ελληνικά.

Και για την ιστορία. Είχα πάει στην διάλεξη του έδωσε ο κ. Μπαμπινιώτης στο Αγρίνιο. Συμπτωματικά κάθισε δίπλα μου μία γηραιά διδάκτορας της Φιλοσοφίας. Ευκαιρία είπα να της μιλήσω για το Είναι και το μη Είναι. Της λέω ότι το Είναι για τους αρχαίους ήταν ότι η ύλη για τους σημερινούς και το μη Είναι ήταν οι ιδέες, το κενό και ο Λόγος. Μου λέει, «ο Ηρακλείτειος Λόγος!». Όχι της λέω, ο κατά Ιωάννην Λόγος! Και μου λέει ευγενικά : «πρώτος ο Ηράκλειτος μίλησε για τον Λόγο!». Μπά, είπα , πως δεν το πρόσεξα! Όπως καταλάβατε πήγα για μαλλί και βγήκα κουρεμένος! Πήγα στο σπίτι , διάβασα και έτσι κοινώνησα τον Ηρακλείτειο θείο Λόγο!

Αλλά θα σας δώσουμε και αυτό το κομμάτι του Ιππόλυτου, εσείς πιθανόν τον αμφισβητήσετε. Ιππόλυτος Refut. IX 9 63 :

Λέγει δε και σαρκός ανάστασιν ταύτης φανεράς, εν ήι γεγενήμεθα, και τον Θεόν οίδε ταύτης της αναστάσεως αίτιον ούτως λέγων. Ένθα δ' εόντι επανίστασθαι και φύλακας γίνεσθαι εγερτί ζώντων και νεκρών. Λέγει δε και του κόσμου κρίσιν και πάντων των εν αυτώι διά πυρός γίνεσθαι λέγων ούτως.

Λέγει δε και αυτή την φανερή ανάσταση της σάρκας, με την οποία έχουμε γεννηθεί και λέγει έτσι ότι ο Θεός είναι αίτιος αυτής της ανάστασης. Στην οποία και επανερχόμαστε και να γινόμαστε φύλακες εγερμένων ζώντων και νεκρών. Λέγει δε και την κρίση του κόσμου και όλων όσων βρίσκονται σ' αυτόν, διά πυρός ότι θα γίνει.

Ίσως χρειάζεται και αυτό το κομμάτι, για να πειστείτε ότι ο Ιππόλυτος απέδιδε καλά τον Ηράκλειτο: Ιππόλυτος Refut IX 9 :

Ηράκλειτος μεν ουν φησίν είναι το παν διαιρετόν αδιαίρετον, γενητόν αγένητον, θνητόν αθάνατον, λόγον αιώνα, πατέρα υιόν, θεόν δίκαιον. Ουκ εμού, αλλά του λόγου ακούσαντας ομολογείν σοφόν εστιν έν πάντα είναι.

Ο Ηράκλειτος ισχυρίζονταν λοιπόν, ότι είναι το παν διαιρετό και ταυτόχρονα αδιαίρετο, γενητό και αγένητο, θνητό και αθάνατο, λόγος και χρόνος, πατέρας και γιός, θεός και δίκαιο. Όχι εμένα, αλλά αφού άκουσαν τον Λόγο, το να ομολογείς ότι είναι ένα τα πάντα είναι σοφό.

Η ύλη διαιρείται διαρκώς και φθάνει στις ατόμους του Δημόκριτου. Λέτε ο Ηράκλειτος να γνώριζε τας ατόμους και είπε ότι το παν είναι και διαιρετό και αδιαίρετο;

ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΗ

Κεφ. Α:

Κατά τον αυτόν της αληθείας λόγον υπέρκειται των ουσιών η υπερούσιος αοριστία.

Κατά τον ίδιο τον λόγο της αλήθειας, υπέρκειται από τις ουσίες η υπερούσιος αοριστία (σ.σ. η ουσία του λόγου).

(περί θεού) ως ζωής χορηγόν, ως σοφίαν, ως νουν, ως Λόγον, ως γνώστην...

πως δε αυτός ο θεός ο υπέρσοφος σοφία και νους και λόγος και γνώσις υμνείται.

Διό και εν πάσι ο θεός γινώσκεται, και χωρίς πάντων .και διά γνώσεως ο θεός γινώσκεται , και διά αγνωσίας , και έστιν αυτού και νόησις και λόγος, και επιστήμη, και επαφή και αίσθησις.

Δότι και μέσα σε όλα ο θεός γνωρίζεται και χωρίς κανένα. Και με γνώση ο θεός γνωρίζεται και με αγνωσία και αποδίδεται σ' αυτόν και νόηση και λόγος και επιστήμη και αίσθηση.

Λόγος δε ο θεός υμνείται προς των ιερών λογίων, ου μόνον ότι και λόγον και νου και σοφίας εστί χορηγός

Λόγος δε ο θεός υμνείται από τα ιερά Λόγια, όχι μόνο και λογικής και νου και σοφίας είναι χορηγός

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Φαίνεται λοιπόν από τα παραπάνω λεγόμενα, ότι και ο Αρεοπαγίτης χρησιμοποιούσε την έννοια λόγος όπως ο Ηράκλειτος. Αν και συγκέντρωσα πολλά χωρία του Αρεοπαγίτη για να παραθέσω, νομίζω ότι πρέπει να εγκαταλείψω την εργασία. Εσείς θυμηθείτε ότι το πυρ του Ηράκλειτου, είναι το νοητό φως, το απρόσιτο του Αρεοπαγίτη, το εν τοις ούσι αποκεκρυμμένο.

Δεν κρύβω την απογοήτευση! Είμαστε τα παιδιά ενός κατώτερου θεού; είμαστε φτιαγμένοι από κατώτερα υλικά και φτιάχνουμε θεωρίες ατελείς; Τα απλωμένα εναγωνίως χέρια μας θα φθάσουν το θείο νόμα; Ή ταπεινωμένοι ανίκανοι θα σβήσουμε σαν ανεπιτήδευτοι εραστές του θείου;

Σκεφτείτε! Μπορέσαμε να λύσουμε τις κοινωνικές αντιθέσεις; Μπορέσαμε να περιορίσουμε τα μειονεκτήματά μας; Δεν βλέπουμε τον ηθικό σαν βλάκα; Εσείς δεν λέτε βλάκα τον εφοριακό που δεν τα παίρνει; Μήπως αυτά τα πράγματα είναι αμέτοχα της ανικανότητάς μας να κατανοήσουμε τα πράγματα;

Κάνουμε άγιο μετά θάνατο, σταυρώνουμε εν ζωή. Χαιρόμαστε με την δυστυχία του άλλου και ευλογούμε το παρά φύσει. Αναδεικνύουμε τους ανίκανους και θάβουμε τις αξίες. Επαινούμε τον κλέφτη και μας περιορίζει μόνο ο νόμος. Έχουμε τα μέσα της ευτυχίας και σπείρουμε δυστυχία. Αλλά κύριε αν διοικούσατε εσείς τον κόσμο θα ήταν διαφορετικός!

Τώρα, τι μου λέτε που αισθάνομαι ανίκανος να εξηγήσω τον κόσμο! Εδώ δεν μπόρεσα να εξηγήσω γιατί υπάρχει τόση δυστυχία ενώ μπορούσαμε αλλιώς και αν εξηγώ δεν μπορώ να διορθώσω και από την άλλη να αισθανθώ ικανός ότι μπορώ να εξηγήσω τον κόσμο;

Γονατίζω ανίκανος μπροστά στο εικόνισμα της φύσης. Αισθάνομαι ότι τα υλικά του από τα οποία είμαι φτιαγμένος είναι κατώτερα και εγώ θα είμαι ένας ευτελής θεός! Σπασμωδικά γκρεμίζω και τις τελευταίες θεωρίες της Φυσικής. Και τι απόμεινε; Ένας δυστυχής και ανίκανος άνθρωπος, ένας άνθρωπος των συμπτώσεων και των πειραμάτων, γιατί και αυτός είναι ένα πείραμα και δημιούργημα ανήμπορο. Και αισθάνομαι μήπως είμαι ιδανικός και ανάξιος εραστής, των μακρυσμένων ταξιδιών και των γαλάζιων πόρων, χωρίς να σβήσω την θολή γραμμή των οριζόντων!

Θα σας έλεγα πως η άυλη δύναμη διέσπασε το κενό και σχημάτισε ένα διδιάστατο σύμπαν. Αλλά προτιμώ να σιωπήσω!